

Infrastruktūra maina uzvedību

Ja skeptiķi joprojām pasmaida par Lielās talkas organizatoru mērķi Latviju padarīt par sakoptāko zemi pasaulei, tad ikdienā mēs jau tīk ļoti esam saraduši ar sakoptu vidi, ka asī vēršamies pret gružotājiem, kādus diemžēl vēl joprojām nākas sastapt. Un esam jau aizmiršuši, ka vēl pirms gadiem divdesmit mūsu mežmalas daudzviet bija atkritumu pilnas un katrā pagastā bija pa savai izgāztuvei. Tagad mēs runājam par reģionālo atkritumu poligonu attīstības ceļiem, par to, cik nozīmīga ir atkritumu šķirošana, un cik ķēl, ka mums vienīgajiem Baltijā nav PET pudeļu depozītu sistēmas. Ir ļoti būtiski saķartot nepieciešamo infrastruktūru, bet tāpat ir skaidrs, ka jāseko arī paradumu un uzvedības maiņai, kas patiesām mūs varētu tuvināt mērķim - zaļai un tīrai Latvijai.

Redaktore Anda Pūce

Reģionālo laikrakstu pielikums

Nr.5

Kurzemes Vārds **Auseklis** **Talsu Vēstis** **STARS** **Kurzemnieks** **Zemgale** **Saldus Zeme** **Druva** **Liesma**

Gružu kalnu augstums ir mūsu pašu ziņā

No 1995. līdz 2011. gadam sadzīves atkritumu apsaimniekošanas infrastruktūras attīstībā un normatīvo aktu prasībām neatbilstošu izgāztuvju rekvītivācijā Latvijā ieguldīts 99,1 miljons latu. Ārvalstu finanšu ieguldījums (ieskaitot Eiropas Savienības fondus) šo gadu laikā bija 65,61 miljons latu, valsts budžeta dotācija - 10,08 miljoni latu, projektu īstenošanai ieguldītie līdzekļi - 23,41 miljons latu.

Atbildība uz pašvaldībām

Deviņdesmito gadu sākumā Latvijā bija ap 500 lielāku un mazāku izgāztuvju, kur nokļuva viss, kas vairs nebija vajadzīgs, ko nevarēja nodot otrreizējai pārstrādei. Pamazām vien izveidotā atkritumu apsaimniekošanas sistēma Jāva cīnīties ar šiem atkritumu kalniem, un liela nozīme bija gan konkrētām iniciatīvām, gan likumdošanas izmaiņām. Latvijā šo jomu reglamentē vairāk nekā 40 normatīvo aktu.

Lai valstī maksimāli īsā laikā panāktu pozitīvu attīstību atkritumu apsaimniekošanā, izveidojot vides prasībām atbilstošu atkritumu apglabāšanas infrastruktūru, efektīvi izmantotu pieejamos vietējos resursus un piesaistītu Eiropas Savienības fondu līdzekļus, izstrādājot atkritumu apsaimniekošanas valsts plānu 2006.-2012. gadam, tika noteikts, ka Latvijā jāveido desmit atkritumu apsaimniekošanas reģioni un jāierīko desmit lieli poligoni, nemot vērā ekonomiskās analīzes. Viens no rādītājiem bija iedzīvotājū skaits reģionā, ko apkalpo viens poligons. Par to, kur atradīsies atkritumu poligons, vienojās pašvaldības.

“Pašvaldības savā administratīvajā teritorijā ir atbildīgas par sadzīves atkritumu apsaimniekošanas organizēšanu. Tas tiek darīts atbilstoši valsts un reģionālajiem atkritumu apsaimniekošanas plāniem. Pašvaldības ar saistošajiem noteikumiem

reglamentē sadzīves atkritumu apsaimniekošanu savā administratīvajā teritorijā, nosakot teritorijas dalījumu zonās, prasības atkritumu savākšanai, pārvadāšanai, pārkraušanai un uzglabāšanai, sadzīves atkritumu savākšanas reižu biežumu, kā arī kārtību, kādā veicami maksājumi par atkritumu apsaimniekošanu. Tās arī atbildīgas par atkritumu dalītu vākšanu. Ar šo funkciju pašvaldības tiek galā. Atbalstu, ka pašvaldības veido savus uzņēmumus atkritumu apsaimniekošanai, jo tā ir pašvaldības funkcija - savākt un noglabāt atkritumus. Šķirošanas pakalpojumu, arī savākšanu, var veikt privātie uzņēmēji, bet atbildība paliek pašvaldībām. Infrastruktūrai jāpieder pašvaldībām, lai, mainot atkritumu apsaimniekošātāju, tā nebūtu jābūvē no jauna.

Par to jau samaksā atkritumu ražotāji,” viedokli pauž Latvijas Pašvaldību savienības priekšsēdētāja padomniece Sniņe Sproģe. Viņa atzīst, ka reģionos infrastruktūra attīstīta nevienādi, arī pakalpojumi iedzīvotājiem visur nav līdzvērtīgi. “Bija laiks, kad līdzekļi par atkritumu savākšanu un infrastruktūras veidošanu bija pieejami komersantiem, bet ne pašvaldībām. Tas nozīmē, ka par publiskiem līdzekļiem radītu infrastruktūru izmanto privātais uzņēmējs un gūst peļņu,” vērtē S. Sproģe un uzsver, ka šī apsvēruma dēļ uzskata - atkritumu apsaimniekošanai jāveido pašvaldību organizācijas.

Foto - Marta Martinsone-Kaša

FAKTI

Latvijā radītie sadzīves atkritumi

2006. gadā - 1 420 459 tonnas;
2010. gadā - 1 131 404 tonnas;
2015. gadā - 2 087 507 tonnas.

Avots: Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs
un Statistikas pārvalde

Nav redzams viss cikls

Lai mēs nenoslīktu pašu radītu atkritumu kalnos, kas veidojas ik dienu, atkritumu savācējmašīnām no mājām savācot to, ko esam izmetuši, vienīgais, ko lietas labā var darīt, ir samazināt saražoto sadzīves atkritumu daudzumu. Valsts, saskaņā ar Eiropas Komisijas noteikto mērķi, pildot ES regulu, apņēmusies līdz 2020. gadam samazināt poligonos noglabājamo mājsaimniecības atkritumu daudzumu uz pusi, savukārt bioloģiski noārdāmo atkritumu (pūstošo atkritumu, pārtikas atlieku) daudzumu līdz 35% no

1995. gadā apglabāto bioloģiski noārdāmo atkritumu daudzuma. Sagatavot otrreizējai izmantošanai un pārstrādei valsts apņēmusies vismaz 50% (pēc svara) mājsaimniecības atkritumos un citās līdzīgās atkritumu plūsmas esošos papīra, metāla, plastmasas un stikla atkritumus.

“Valsts ir apņēmusies ES normas, bet tās nevar izpildīt, ja nezinām patieso situāciju, un to savukārt nevararam izprast un analizēt, ja salīdzināšanai nav pilnas sistēmas datu. Neesam izanalizējuši pilnu ciklu no savākšanas līdz pārstrādei. Pašvaldības nevar izkontrolēt no dabas resursu nodokļa atbrīvotos darbus. Vai viiss tiešām tiek nodots pārstrādei, vai krājas laukumos? Lielais jautājums - ko vajag pārstrādātājam, un ko norakstām uz pārstrādi tikai ar pavadzīmēm,” pārdomās dalās S. Sproģe un uzsver, ka tas ir drīzākajā laikā darāmais - gūt skaidrību, kas un kā notiek visā atkritumu apsaimniekošanas ciklā.

Vai piesārņotājs samaksās?

Dabas resursu nodoklis, ko maksājam, palīdz īsteno princīpu “piesārņotājs māksā”. Reizē tas arī stimulē atkritumu ražotāju radīt mazāk atkritumu, par ko jāmaksā, tad arī mazāk būs jānglabā poligonā. Tā ir valsts politika - palielinot nodokli, sadārdzinot atkritumu apsaimniekošanu, motivēt iedzīvotājus un uzņēmumus šķirot atkritumus. Šogad sadzīves atkritumiem, kas nav uzskatāmi par bīstamiem, nodokļa likme par tonnas apglabāšanu ir 25 eiro, 2018. gadā tie būs 35 eiro, 2019. gadā - 43 eiro un 2020. gadā jau 50 eiro. Jautājums, kā likmes palielināšanu jutīs iedzīvotāji un vai tā motivēs iedzīvotājus rūpēties par atkritumu šķirošanu. Vai visi atkritumu apsaimniekotāji piedāvās cilvēkiem tādu šķiroto atkritumu savākšanas sistēmu, ka tā būs viegli izmantojama, saprotama un iedzīvotāji jutīs labumu no atkritumu šķirošanas.

» 2.lpp

EKSPERTS

Vienkāršākais – neradīt atkritumus

ANITRA TOOMA,
vides žurnāliste

Es neteiku, ka Latvija atkritumu šķirošanā un pārstrādē šobrīd būtu vāji attīstīta. Tā bija pirms dažiem gadiem, tagad situācija ir stipri mainījusies. Manuprāt, attīstīties ir piespiedusi Eiropa. Viss jau ir izdarīts, lai varētu šķirot.

Sevi šķirot atkritumus pierādināju pāris nedēļas, esmu cilvēks, kuram, iespējams, Latvijā visdārgāk izmaksā katrs nešķiroto atkritumu kubikmetrs. Dzīvoju daudzdzīvokļu mājā, visi maksājam vienādi, bet man nešķiroto atkritumu ir ļoti maz.

Iz skats, ka katrs cilvēks mēnesī ražo 1,5 kubikmetrus atkritumu, man tie ir 200 grami izmetamo – divi mazi veikala maisiņi – un 400 grami šķiroto. Esu svērusi. Gružkastē gan nelieku nevienu pūstošo atkritumu, lai māja vienkārši nesmirdētu. Tam man ir atsevišķa kaste, lieku arī kaudzē dārzā. Vēl var likt ledusskapī saldētavā, tad, kad, piemēram, brauc uz laukiem, paņemt līdzi un likt kompostā. Mana dzīve ir ļoti civilizēta, ar stikla burkām uz tirgu pēc piena vai sulas neeju,

bet, ja būtu iespēja, ietu. Manuprāt, atkritumu daudzums, ko uzrāda, ir pārlieku liels. Neesmu satikusi cilvēku, kurš dienā izmet kilogramu atkritumu, gīmene – jā. Bet tāda ir statistika.

Infrastruktūra atkritumu savākšanai Latvijā ir izveidota. Ja cilvēks grib, viņam ir iespējas. Dzīvoju Mazirbē, kur nav daudzās atkritumu savākšanas, pa ceļam vedu uz Babīti, kur ir konteineru laukums, un izmetu. Zinu, ka lielāko daļu plastmasas, kas ir manā maisiņā, ne-pārstrādās. Un tā ir problēma, kas jārisina.

Atkritumu daudzums vienkārši jāsamazina, šķirošana to neatrisinās. Zviedri droši vien arī domāja, ka glābj pasauli, šķiroja atkritumus, un viņiem

nenāca pat prātā, ka tie sadegs Slokā. Kas notiek ar atkritumiem, kad tie sapresēti sāk savu ceļu pa Eiropu, to nezinām.

Ir vasara. Gribas pie dabas. Nesen braucām skatīties saulrietu. Palika skumji, bet ne jau no skaistā saulrieta, bet no domas, kas nāca prātā, – ja varēji piknika grozu atvest uz atpūtas vietu, tad vari arī paņemt līdzi to, kas palicis pāri. Tūrisma infrastruktūrā atkritumu konteineri ir mazas kastītes, pie ku-rām parasti ir kaudzes. Dabas takās nav soliņu, kur piesēst, kad esi piekusis. Visur skaidro – tikko ir soliņš, tā ir atkritumu kaudze. Neierīko soliņus, nenoliekt konteinerus, lai nebūtu kaudžu, jo kāds arī atvedīs atkritumus no mājām. Pasauli var izglābt, tikai neradot atkritumus. Tā ir mana izpratne. Pavisam neradīt nav iespējams, bet samazināt gan, un uz to jātiecas. Mani priece domubiedru grupas, kuras popularizē, aizrauj ar ideju radīt mazāk atkritumu. Ja ir galva uz pleciem, ar kuru mēdz domāt, tad loģiski, ka citi pavelkās līdzi. Mums jau īsti nav variantu, kaut kas ir jādara, jāmaina sapratne un rīcība.

Gružu kalnu augstums ir mūsu pašu ziņā

» 1.lpp

"Protams, cilvēki grib par atkritumu savākšanu maksāt ie-spējami mazāk, gribētu, lai par to vispār nebūtu jāmaksā, bet tā nebūs. Jāmācās salīdzināt cenas un sniegtā pakalpojuma kvalitāti, jāsaprot arī, ka zemākā cena nekad negarantē tādu pašu pakalpojumu, kādu to saņemam par augstāku maksu. Arī dalītā atkritumu savākšana maksā," uzsver S. Sproģe. Centrālās statistikas pārvaldes apkopotā informācija rāda, ka tēriji par sadzīves atkritumu apsaimnie-

košanu vienam iedzīvotajam ir 0,7% no visiem privāto mājsaimniecību patēriņa izdevumiem.

Par tarifiem parasti ir visplašākās diskusijas. Regulators atbilstoši ekonomiski pamato-tām izmaksām apstiprina vie-nīgi sadzīves atkritumu apgla-bāšanu atkritumu poligonos, bet citas ar sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpoju-mu organizēšanu un uzraudzību saistītās darbības ir pašvaldību kompetencē.

Sarmīte Feldmane

UZZIŅAI**Latvijā ir 10 atkritumu poligoni, ko apsaimnieko starppašvaldību uzņemumi:**

- SIA "AADSO" – polgons "Cinīši" Daugavpils novadā,
- SIA "AALAS" – polgons "Križevniki" Rēzeknes novadā,
- SIA "Alba-5" – polgons "Kaudzītes" Gulbenes novadā,
- SIA "Getliņi Eko" – polgons "Getliņi" Stopiņu novadā,
- SIA "Liepājas RAS" – polgons "Ķīvites" Grobiņas novadā,
- SIA "Piejūra" – polgons "Janvāri" – Talsu novadā,
- SIA "Ventspils Labiekārtošanas kombināts" – polgons "Pentulji" Ventspils novadā,
- SIA "Vidusdaugavas SPAAO" – "Dzilā vāda" Krustpils novadā,
- SIA "ZAAO" – polgons "Daibe" Pārgaujas novadā,
- SIA "Zemgales Eko" – poligoni "Brakšķi" Jelgavas novadā un "Grantiņi" Bauskas novadā.

Joprojām iepakālus abiem kaimiņiem

Igaunijā PET pudeļu depozīta sistēma sekmīgi darbojas jau padsmīt gadu, un kopš 2016. gada 1. februāra tāda funkcionē arī Lietuvā, taču Latvijā vēl joprojām ar PET pudeļu depozītu jautājumu nodarbojas tikai darba grupas, un par šādas sistēmas ieviešanu mēs diemžēl vēl nerunājam. Tāpēc pētījām, kādi ir viedokļi un iesaistīto pušu noskaņojums pirms pudeļu depozīta ieviešanas, kas tā arī pagaidām no vietas nekust.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas Vides aizsardzības departamenta direktore **Rudīte Vesere** atskaitās skrupulozi precīzi: "VARAM 2008. gadā, pamatojoties uz veiktais novērtējumiem un tā brīža situāciju atkritumu apsaimniekošanā, izstrādāja koncepciju par depozīta sistēmas piemērošanu dzērienu iepakojumam. Uz Ministru kabinetā apstiprinātās koncepcijas pamata tika izstrādāti likumprojekti par depozīta sistēmas piemērošanu dzērienu iepakojumam. Ievērojot, ka 2013. gadā virzītie normatīvo aktu priekšlikumi depozīta sistēmas ieviešanai Latvijā līdz pat 2015. gada sākumam nebija guvuši atbalstu Saeimā, VARAM ministra uzdevumā 2015. gada februārī tika izveidota darba grupa atkritumu apsaimniekošanas jautājumu skatīšanai un risināšanai, kuras viens no pirmajiem uzdevumiem bija atkārtoti vērtēt depozīta sistēmas ieviešanas nepieciešamību. Darba grupa secināja, ka, nemot vērā prasības, kas atkritumu apsaimniekošanā jānod-

rošina līdz 2020. gadam, Latvijā prioritāri attīstāma un pilnveidojama dalītā atkritumu vākšanas sistēma, kā arī jāattīsta atkritumu pārstrādes jaudas. Sistēmā jau investēti gan pašvaldību, gan ES fondu, gan privātie līdzekļi. Dalītā atkritumu vākšana ar katru gadu strādā veiksmīgāk, un sašķiroto atkritumu, tajā skaitā iepakojuma, apjoms Latvijā aug. Jāņem vērā, ka depozīta sistēma aptver tikai 10% no kopējā sadzīves atkritumu apjoma.

Pamatojoties uz 10 594 Latvijas pilsoņu kolektīvo iesniegumu "Par iespēju saņemt atlīdzību par PET pudeļu un citu dzērienu iepakojumu nodošanu", Saeima ir uzdevusi VARAM veikt šajā jomā tiesiskā regulējuma izvērtējumu Baltijas valstīs, sagatavot informatīvu ziņojumu par iespējām izdarīt grozījumus attiecīgajos normatīvajos aktos, lai noteiktu PET pudeļu, stikla pudeļu un skārdeņu, kā arī cita veida iepakojumu depozītu sistēmas izveides principus, iekļaujot šajā ziņojumā informāciju par to, kā tiek veikta sabiedrības, pašvaldī-

bu un atkritumu apsaimniekotāju izglītošana minētajā jomā, un ie-sniegto Saeimai līdz 2018. gada 1. martam. VARAM ir uzsākusi darbu pie Baltijas valstu pieredes detalizētas izvērtēšanas un ziņojuma sagatavošanas."

Pasaules Dabas fonda pārstāve **Eīna Kolāte** jau runā par reālām lietām: "No 2020. gada visās ES dalībvalstīs vismaz 50% no mājsaimniecības atkritumiem būs jāpārstrādā, jāizmanto atkārtoti vai kā citādi jāpārvērš par resursu. "Eurostat" dati vēsta, ka šobrīd Latvijā tikai 24% atkritumu pārdzimst resursos. Gribot negribot kaut kas līdz 2020. gadam ir jādara, lai šo rādītāju strauji uzlabotu un beigtu mājsaimniecības atkritumus vienkārši kraut poligonos, tādējādi bezjēdzīgi aizņemot zemi. Pēc ANO Vides programmas datiem, ik gadu pasaule saražo ap 300 miljoniem tonnu plastmasas. Katras tonnas saražošanai nepieciešami 2600 litri naftas. Tātad plastmasas atkritumi nozīmē ne tikai piegrūzotas mežmalas un plastmasas gabaliņus sarijušos dzīvniekus, bet arī jaunu resursu patēriju un siltumnīcas gāzu izmešu rašanos. Latvijas jūras piekrastē puse no visiem atkritumiem ir tieši plastmasa.

Līdzšinējā pieredze rāda, ka ekonomiskie dzinuji, piemēram, iespēja par pudeli saņemt nelieku atlīdzību ir visefektīvākie cilvēku paradumu mainītāji – ne velti stikla pudeles, kuras iespējams par maksu nodot, apkārt nemē-

tājas. Uzskatām, ka Latvijā ir jāievieš plastmasas depozītsistēma, līdzīgi kā Lietuvā un Igaunijā. Otra alternatīva – brīvprātīga atkritumu šķirošana – līdz šim nav bijusi efektīva. Šobrīd nekas neliecinā par to, ka šajā ziņā kaut kas varētu mainīties tuvākajos divos gados, kas ir laiks, kurā Latvijai jādemonstrē sasniegumi atkritumu saimniecībā, strauji samazinot poligonos noglabāto nešķiroto atkritumu apjomu."

Arī domubiedru grupas "Tiri meži" vadītāja **Ilze Aizsilniece** uzsver piesārņojuma ietekmi uz veselību: "Vislielākie mūsu maldi ir par to, ka plastmasas izstrādājumi ir nekaitīgi un to atrašanās dabā nerada nekādas problēmas, ja nu vienīgi nav tik skaists skats. Diemžēl realitāte ir pilnīgi pretēja. Plastmasa sadaloties izdala dabā dažādas ķīmiskas vielas, kuras ir izmantotas ražošanas procesā. Pēdējā laikā tiek skāļi runāts par bisfenolu A un ftalatiem, bet kopumā ir apzināti vairāki simti vielu, kas tiek izmantoti plastmasas ražošanā un var ietekmēt cilvēka veselību.

Šīm vielām ir ietekme uz cilvēku iekšējo dziedzeru darbību (endokrīno sistēmu), tās visas ir endokrīnās sistēmas kaitētājielas. Ietekmējot endokrīno sistēmu, šīs vielas cilvēkiem palielina audzēju risku, īpaši ietekmējot reproduktīvos sistēmu. Vīriešiem tas sastāms ar sēklīnieku audzējiem, bet sievietēm ar krūts audzējiem.

Plastmasas pudeles mežā ir

drauds veselībai, jo ķīmiskās vielas no tās nonāk augsnē, gruntsūdeņos, sēnēs un ogās, bet pēc tam arī cilvēka organismā. Daudzus gadus talkojot, visvairāk nācīes savākt tieši plastmasas pudeles. Domāju, ka depozītu sistēmas ieviešana varētu palīdzēt risināt šo problēmu mūsu valstī. Būtu labi, ja kādu reizi cilvēku veselības un dabas interešes būtu svarīgākas par interesī no pelnīt vairāk naudas."

Bet tirdzniecības tīkla "Top!" 13 veikalui īpašnieks Vidzemē, SIA "Lars Limited" valdes priekšsēdētājs **Agris Bergs** ir radis rēķināt: "Protams, es arī esmu par zuļu Latviju, bet, tā virspusēji aplūkojot šo problēmu, manuprāt, te ir bīstams moments tīgotājiem: viens varbūt varēs uzstādīt šo sistēmu, otrs nevarēs. Vispirms – tās būs papildu izmaksas. Cik esmu lasījis presē, tad viena šāda PET pudeļu savākšanas iekārta maksā, minimums, 25 tūkstošus euro. Arī konteiners vēl jāuzstāda. Kur tam rast vietu? Ja viens veikals to var, bet otrs nevar, tad pirmsais būs izdevīgākā pozīcijā pret otro. Es nebūtu pretēj, ja PET pudeļu depozītu sistēmu veidotu pats ražotājs – galu galā viņš cep tās pudeles un ar to pelna naudu! Lai ražotājs meklē laukumus un cel augšā savākšanas iekārtas, tad, manuprāt, netiktu kropjota konkurence tīgotāju starpā."

Guntis Višķa

Ceļā uz industriālo centru

SIA "Ziemeļvidzemes atkritumu apsaimniekošanas organizācija" ("ZAAO") 1998. gadā dibināja tā laika Cēsu, Limbažu, Valkas un Valmieras rajona 82 pašvaldības. No 2005. gada poligons "Daibe", tagad reģionālais atkritumu apsaimniekošanas centrs, ir vienīgā visa Ziemeļvidzemes reģiona cieto sadzīves atkritumu apstrādes un noglabāšanas vieta.

"Mums daudz palīdzēja dāņi, arī Vides ministrijas atbalstu mācējām pārliecināt pašvaldību deputātus un iedzīvotājus, ka jāveido reģionālā sistēma. Katrs reģions pats noteica, kādu sistēmu veidot. Piemēram, Liepājā vienojās, ka lauku un pilsētas pašvaldības veido organizāciju, uzņemas poligona izveidi, bet ne atkritumu savākšanu. "ZAAO" uzreiz uzņēmās arī atkritumu savākšanu un iedzīvotāju izglītošanu vides jautājumos," stāsta SIA "ZAAO" valdes priekšsēdētājs Aivars Sirmais. Viņš uzsver, ka atkritumu apsaimniekošana visos reģionos nevar būt vienāda, jo pašvaldībās deputātiem ir dažāda izpratne, un viņi ir tie, kuri lemj.

Latvijas atkritumu apsaimniekošanas stratēģija paredzēja valstī būtiskas pārmaiņas atkritumu apsaimniekošanas jomā. Pilotprojekta ietvaros Ziemeļvidzemē tika likvidētas 104 legālās un nelegālās

izgāztuvēs, izveidots jauns, mūsdienīgs cieto sadzīves atkritumu poligons, kā arī ieviesta atkritumu savākšanas un apsaimniekošanas sistēma. "Pašvaldības iemaksāja 200 tūkstošus latu pamatkapitālā, ministrija iedeva četras atkritumu savākšanas mašīnas un konteinerus, no ES fondiem līdzfinansēja poligonu būvniecību. Pašvaldības ne kreditus, ne galvojumus mums nav garantējušas, mūsu ienākumi ir no savāktajiem atkritumiem, strādājam komercīgū. Mūsu īpašnieki ir pašvaldības, tomēr tām ar "ZAAO" nav nekādu finansiālu saistību," skaidro A. Sirmais.

Viņš ir pārliecināts, ka lielie poligoni sevi ir attaisnojuši. To ēra beigās 2030. gadā, ja pildīsim atkritumu samazināšanas plānu. "Tad poligoni no vietas, kur apglabā atkritumus, pārvērtīsies par atkritumu apsaimniekošanas centriem, kur notiek šķirošana, sagatavošana pārstrādei un bioloģi-

kā pārstrāde. Tie būs industriālie centri," paskaidro "ZAAO" valdes priekšsēdētājs.

Viņš pieļauj, ka iespējama arī diskusija, vai Latvijā vajadzīgi desmit poligoni, jo atkritumu daudzumam ir jāsamazinās. Pēdējos gados iedzīvotāju skaits sarucis, toties vairāk ir iepakojumu atkritumu. Krīzes laikā tie krietni samazinājās, jo cilvēki retāk gāja uz veikalu, tagad atkritumu daudzums atkal ir tāds pats, kāds bija, kaut cilvēku mazāk.

"ES prasības klūst aizvien stingrākas, dabus resursu nodoklis, arī prasības poligonā palielinās. Ir cilvēki, kuri uzskata - ja man tik dārgi jāmaksā, nešķirošu. Bet ir jāšķiro, lai mazāk būtu jāmaksā," saka A. Sirmais. Viņš norāda, ka liela nozīme ir izglītošanai, jo šķirošana nav tikai atkritumu apsaimniekošanas uzņēmumu rūpes. Lai būtu rezultāti, tas jādara visiem.

"ZAAO" daudz ieguldījis, lai sabiedrībai skaidrotu jautājumus par atkritumu savākšanu, pārstrādi, vides piesārņošanu. Mācības tiek rīkotas arī pašvaldību un uzņēmumu darbiniekiem. Pārgaujas novadā top Latvijā pirmais nacionālas nozīmes vides izglītības infrastruktūras objekts - dabas un tehnoloģiju parks "URDA", kas piedāvās modernu un aizraujošu

vides izglītības apguvi. Šeit teorētiskās zināšanas tiks papildinātas ar praktisku darbošanos dabā, un tas dos iespēju piedzīvot apkārtējās vides un mūsdienu tehnoloģiju sinerģiju.

"ZAAO" vadītājs uzskata, ka 2020. gads būs robežķirtne. "Ja negribam kā tagad - 14% no šķiroto atkritumu konteineru saturā noglabāt poligonā, pie privātmājām jāliek otrs konteiners. To jau darām Saulkrastos, eksperimentēsim arī Valmierā. Mājsaimniecība sedz konteineru iegādi, kas ir ap 20 eiro, tad konteineru atvedam, noslēdzam līgumu, saskaņojam grafiku un iztukšojam bez maksas. Un saņemam kvalitatīvus, tīrus materiālus. Ja netiri, tad neņemam," atklāj A. Sirmais un atzīst, ka iedzīvotāji labi redz ja šķirošana, konteiners jāizved retāk.

Dalītās vākšanas konteineri ir izvietoti atbilstoši Ministru kabineta noteikumu prasībām un kritérijiem. Ja iedzīvotāji dzīvo izklaidus, pašvaldības izvērtē, kur likt un vai tādi vajadzīgi. Klientu apkalpošanas daļas vadītājs Mārtiņš Vīgants piebilst, ka savāktu atkritumu apjoma pieaugumu var skaidrot arī ar to, ka ir izveidota tiešsaites datu bāze, kurā katrā pašvaldībā redz, kurai mājsaimniecībai nav līguma ar "ZAAO", un var strādāt ar iedzīvotājiem.

Latvijā uz vienu cilvēku saražoto sadzīves atkritumu apmērs ir sestais mazākais starp Eiropas Savienības valstīm. 2013. gadā katrs mūsu valsts iedzīvotājs vidēji saražoja **312 kilogramus** sadzīves atkritumu. Lielākais sadzīves atkritumu daudzums uz vienu iedzīvotāju no ES dalībvalstīm togod bija Dānijā - **747 kilogrami**.

Avots: "Eurostat"

Jautāts, vai pārstrāde tiek līdzī atkritumu apsaimniekošanai, A. Sirmais skumji atzīst: "Patlaban mūsu savāktos materiālus pārstrādei nevajag." Bet pamazām viss attīstās, un pēc gadiem pieciem var izrādīties, ka tas, ko šodien nav kur likt, ir pieprasīts.

"Igaunijā atkritumus sadedzina. Tā var darīt, bet tas nav īsti progresīvi, labāk tomēr bioloģiskos atdalīt. Ja nodala, parādās kurināmās, kam ir lielāka enerģētiskā vērtība nekā naftai. Tas ir dārgi, bet tā ir Latvijas nākotne. Vai Latvijai vajadzīgs siltums? Tas ir arī stāsts par energoneatkarību," pārdomas izsaka uzņēmuma jurists Edgars Atlācis.

Sarmīte Feldmane

Trūkst šķiroto atkritumu pārstrādātāju

"Zero waste" jeb bezatkritumu filozofija, kas balstīta uz dzīvi bez liekā, tostarp atkritumiem, iemanto arvien jaunu sekotāju uzmanību. Tomēr atkritumu apsaimniekotāji ir pārliecināti - viņu darbības lauciņš nesaruks. Iezīmējas arī vēl kāda problēma - atkritumi ir sašķiroti, bet nav, kas tos pārstrādā.

Cieto atkritumu poligonā "Janvāri" Talsu novadā šķiro sadzīves atkritumus no piejūras novadu teritorijām, kas ir atkritumu apsaimniekošanas sabiedrības (AAS) "Piejūra" pārraudzībā. Izejot skolēnu ekskursijām izstrādāto maršrutu, arī mēs soli pa solim iepazīnām atkritumu šķirošanas gaitu.

Polygona vadītājs Inārs Zaļums atklāja, ka Latvijā atkritumu apsaimniekošanā trūkst kēdes posma - ir šķirotāji, bet pārāk maz veicināta vietējo uzņēmēju vēlme atkritumiem dot otro dzīvi. Pieņemērs - milzīga riepu kaudze. Noslēgts līgums ar SIA "Riepu bloķi", kas tālāk sadarbojas ar SIA "Cemex", kas vecās riepas izmanto cementa ražošanā. Tomēr pašlaik uzņēmums jaunas riepu kravas nepieņem. "Vēl lielāka problēma ir ar lielgabarīta tehnikas riepām. Kolēģiem Liepājā ir iekārtā riepu smalcināšanai un metāla atdalīšanai. Process ir dārgs, un rezultātā tāpat nav, kur tās likt," skaidro polygona vadītājs. Pašlaik riepas izmanto polygona vajadzībām, no tām veidojot ceļu kompaktoram - atkritumu presētājam.

Uzņēmums labprāt sadarbojas ar vietējiem atkritumu pārstrādātājiem, tādēļ divi lielākie sadarbības partneri ir "PET Baltija" un "Nordic Plast", kas ietilpst "Eco Baltia" grupā. Pārstrādes uzņēmumus, līdz ar to arī atkritumu apsaimniekotājus, ietekmē pasaules tirgus tendences. Piemēram, Ķīnas pārprodukcion piebremzējusi plēvju noietu. Poligonā tās uzglabā, gaidot labāku iepirkuma cenu. "Nordic plast" plēves, kanniņas un lielos iepakojumus mazgā un gatavo plastmasas granulas, ko pārī dod apģērbu, trauku un citu produktu ražotājiem. Savukārt plastmasas pudeles sapresē un nodod "PET Baltija". Pārstrādes uzņēmumus no tām gatavo PET pārslas, ko no Latvijas eksportē uz citām Eiropas valstīm.

AAS "Piejūra" regulāri organizē makulatūras vākšanas akcijas. Tās izglīto skolēnus par papīra pārstrādes nozīmīgumu. Uzņēmuma valdes priekšsēdētāja Indra Rassone ir pārliecināta, ka akcijas iemantotu vēl lielāku atsaucību, ja makulatūra tālāk nonāktu vie-

Šķirotājiem atkritumiem ne vienmēr paveras plašas otrās dzīves iespējas, atzīst atkritumu poligona "Janvāri" vadītājs Inārs Zaļums.

Foto – Dainis Kārkluvalks

tējā pārstrādes rūpītā. "Lai gan Līgatnes papīfabrika sen likvidēta un tās preču zīmi nopirkusi citi, cilvēki ilgi ticēja mītam, ka papīru ražo tepat Latvijā. Jebkurš cilvēks vēlas redzēt un aptauztīt papīru, kas ražots no paša nodotās makulatūras," teic I. Rassone.

Cilvēki labprāt atkritumus šķirotu vēl smalkāk, bet šķirotājiem

nav iespēju tos nodot tālāk. "Paskatīsimies uz pārtikas plauktiem veikalos - iepakojumu ķīmiskais sastāvs ir ļoti dažāds, ne visus no tiem var pārstrādāt. Ideālā situācijā ražotāji un arī tirgotāji pārdotu preci dabai draudzīgā, pārstrādājamā iepakojumā vai tādā, kas sadalās. Taču lielveikalos katru ābolu un sīpolu var likt

savā polietilēna maisiņā. Un šie maisiņi tur stāv rulliem!" skaidro I. Rassone. Viņa arī aicina aizdomāties, cik polietilēna maisiņu nepieciešams, lai izveidotu 200 kilogramu paku, turklāt, izmesti atkritumos, tie bieži vien ir netiri un neizmantojami.

Paula Kārkluvalka

Tāpat kā kārtot drēbes skapī

Kopš SIA "Madonas namsaimnieks" pirms dažiem gadiem ieviesa jaunu sadzīves atkritumu apsaimniekošanas maksas aprēķināšanas kārtību, ne tikai privātmāju, bet arī daudzdzīvokļu māju iedzīvotāji var samazināt maksu par atkritumiem, tos šķirojot, un pārliecināties - jo mazāk atkritumu izved, jo mazāk jāmaksā.

Par to ir pārliecinājusies arī Bakmaņu ģimene, kura Madonā dzīvo 45 dzīvokļu mājā Gaujas ielā. Lielākā māksa, kāda pēc jaunā aprēķina ieviešanas bija jāmaksā vienam iedzīvotājam, - 1,23 eiro mēnesī. Lielākoties maksā pat nesasniedzot vienu eiro, stāsta Bakmaņi.

"Šajā mājā dzīvojam jau septiņus gadus un visu šo laiku arī šķirojam atkritumus. Mums ir joti aktīva mājas apsaimniekošanas biedrība, tās pārstāvē Jeuženija Adamoviča mūs iepazīstināja ar iekšējās kārtības noteikumiem,

Evelīna, Zane, Mārtiņš, Laura un Gatis ar Emīlu ir vieni no tiem, kuri aktīvi izmanto iespēju šķirot atkritumus, jo zina, ka tas palīdz ietaupīt.

Foto - Agris Veckalniņš

kas katram jāievēro, dzīvojot šajā mājā, izskaidroja arī visu par atkritumu šķirošanu. Teikšu atklāti - pašos pirmsākumos bija grūti, bet kur tas laiks, kad tas šķiet pats par sevi saprotams. Tāpat kā ledusskapī liekam produktus vai skapī drēbes, tieši tā mēs atkritumu spainī, kur ir divi nodalījumi, atsevišķi saliekam šķirotos un nešķirotos atkritumus. Atsevišķi sakrājam arī izlietotās baterijas,

lai pēc tam nododu veikalos speciāli tam paredzētajās vietās. Pie tā, ka atkritumi ir jāšķiro, esam tik joti pieraduši, ka tad, kad atbrauc ciemos draugi, kuri tam nepievērš uzmanību, šķiet jocīgi, ka visi to vēl nedara," atzīst Laura Bakmane.

Viņa uzsver, ka atkritumu šķirošanā aktīvi iesaistās visa ģimene. Pat divgadīgajam Emīlam ir sava pienākums, jo viņam joti

patīk saplacināt plastmasas pudeles, un mazais dēlēns to uztver kā rotaļu. Savukārt vecākā meita Evelīna, kas rudenī uzsāks mācības Madonas vidusskolas 3. klases, ir tā, kura sekot, vai maisiņš ar šķirotajiem atkritumiem ir jau pilns un pienācis laiks doties uz atkritumu konteineru laukumu, lai tos izmestu zaļas vai zilās krāsas konteinerā.

"Par to, kā atkritumi, ko ie-spējams izmantot otrreizējai pārstrādei, ir jāšķiro, mums stāstīja skolā. Un tas nemaz nav grūti. Skolā mums regulāri notiek arī makulatūras vākšanas konkursi, un mēs tajos piedalāmies," pastāstīja Evelīna.

Vasarā uz atkritumu konteineru laukumu Evelīna dodas ar brālēnu Mārtiņu, kas uz Madonu atbraucis ciemos no Saulkrastiem. Viņiem itin bieži pievienojas arī kaimiņiene Zane.

"Saulkrastos mēs arī šķirojam atkritumus. Dalītie konteineri gan nav tik tuvu kā šeit, bet mums ir liela kaste, kur saliekam vecās avīzes, plastmasas pudeles, citu iepakojumu, lai pēc tam to visu aiznestu uz konteineriem," pastāstīja Mārtiņš.

Savukārt Laura un Gatis Bak-

maņi piebilda, ka, šķirojot atkritumus, tiek saudzēta daba un, nododot makulatūru, vismaz kāds koks tiek izglābts. Viņu vēlējums - atkritumu šķirošanas sistēmu turpināt pilnveidot, lai novadu centros bez problēmām varētu nodot arī medikamentus, tāpat lai sadzīves atkritumu konteineros nebūtu jāmet vecās drēbes utt. It īpaši ķemot vērā, ka Madonā konteineru laukumos ir izvietoti arī ne visai saprotami pazīgojumi, ka daži atkritumu veidi, kā, piemēram, polietilēna maisiņi, piena, krējuma tetrapakas un cits iepakojums šķirošanai netiek pieņemts, lai gan citur to izmanto otrreizējai pārstrādei.

Jāpiebilst, ka pēdējos gados Madonā daudz ir arī darīts, ieguldot visai lielus pašvaldības budžeta līdzekļus (dabas resursu nodokļa ienēmumi), sakārtojot konteineru laukumus pie daudzdzīvokļu mājām, novēršot vai vismaz būtiski samazinot trešo personu pieķļuvi - tie tiek slēgti, bet tas nozīmē, ka atkritumus tajos var mest tikai konkrēto māju iedzīvotāji, kuri tos var atslēgt, izmantojot čipu vai atslēgu.

Žena Kozlova

Ņemtu vēl četrreiz vairāk

SIA "Cemex" cementa rūpniecības Brocēnu novadā ir Latvijā vienīgais uzņēmums, kurā izmanto no atkritumiem ražotu kurināmo. To pieļauj cementa galvenās izejvielas, klinkera, ražošanai nepieciešamā temperatūra - aptuveni 1500 grādu. Turklat rūpniecība ir viena no modernākajām pasaulei un aprīkota ar jaudīgām gaisa attīrīšanas un monitoringa iekārtām, tādēļ var garantēt un pierādīt, ka šī kurināmā dēļ vidē nenāk cilvēkiem un dabai bīstamas vielas.

"Jau būvējot jauno rūpniecību, informējām Latvijas valsti, ka investējam alternatīvā kurināmā izmantošanai piemērotās tehnoloģijās un, ja vietējie uzņēmumi būs gatavi piegādāt mūsu kvalitātes prasībām piemērotu un cenu ziņā konkurēspējīgu no atkritumiem ražotu kurināmo (SRF - solid recovered fuel), mēs to izmantomisim," stāsta SIA "Cemex" cementa rūpniecības direktors Uve Lubjūns. "Devīgos gados esam uzsākuši sadarbību ar četriem SRF ražotājiem no Kurzemes un Rīgas reģiona, viņi kopā patlaban piegādā 25 - 30% no visa mūsu izmantotā SRF." No atkritumiem ražots kurināmās ir

šķiroti sadzīves un rūpnieciskie atkritumi - papīrs, tekstils, plastmasas izstrādājumi -, kas noteiktās proporcijās sajaukti, smalcināti un izķāvēti; tiem jāatlībst izmantotāja prasībām pēc ķīmiskā sastāva, kaloritātes, mitruma daudzuma un virknei citu kritēriju. Nepārstrādāti šie atkritumi nonāk noglabāšanas poligonos.

Otrs "Cemex" izmantotais alternatīvais kurināmās ir smalcinātās nolietotās autoriepas. To pārstrāde Latvijā ir vēl mazāk attīstīta. Daži nelieli uzņēmumi riepas smalcina, taču to kopējais piegādātais apjoms ir niecīgs. Tā-

SIA "Cemex" rūpniecības direktors Uve Lubjūns neslēpj, ka no alternatīvā kurināmā izmantošanas cementa rūpniecības gūst ekonomisku labumu, bet sabiedrība - tīrāku vidi.

Foto - Ingris Ķepulis

dēļ cementa ražotāji dara neraksturīgu darbu - Latvijā savāktās nolietotās riepas iepērk un smalcina paši, tomēr cerot, ka reiz ar šo rūpālu nopietni sāks nodarboties kāds cits uzņēmums.

U. Lubjūns par pašlaik nozīmīgu piemin arī trešo alternatīvo kurināmo - "Cemex" iesaistījies piesārņotās augsnēs no Inčukalna sērskābā gudrona dīķiem neutralizēšanā. Projekta pirmajā posmā daļa neutralizētā sērskābā gudrona tika sadedzināta "Cemex" klin-

ķera krāsnī; pārējais tika vests utilizācijai uz Vāciiju. "Pēc Latvijas valsts lūguma tika investēts Eiropas Savienības finansējums šī materiāla noliktavas būvniecībā un kurināmā padeves iekārtās, lai varētu projektā iesaistīties," piebilst rūpniecīcas direktors. No visa cementa ražošanai izmantotā kurināmā alternatīvais ir 80%. Teorētiski varētu būt pat visi 100%, bilst U. Lubjūns, taču izmantošanu ierobežo kurināmā daļu lielums, kas ietekmē klinkera apdedzināšanu. Tā rotācijas krāsnī notiek uguns tiešā klātbūtnē, un nepieciešams arī joti smalks kurināmās, piemēram, akmeņogļu putekļi, lai liesmas plūstu vienmērīgi.

Cik nozīmīgi cementa rūpniecīcai izmantot alternatīvo kurināmo? Pirmā kārtā to nosaka Eiropas Savienības virzība uz siltumtīcefektu izraisošu gāzu emisiju samazināšanu un no tās izrietošo CO₂ kvotu tirdzniecības sistēmu. Attiecībā uz "Cemex" tas nozīmē: ik gadu tā no valsts saņem noteiktu daudzumu kvotu.

Ja izrādās, ka rūpniecīca emitējusi vairāk CO₂, tai trūkstošās kvotas jāpērk no citiem tirgus dalībniekiem, ja mazāk - attiecīgi pāri palikušās drīkst pārīdot. Kvotas robežielumu nosaka, ķemot vērā vienas tonnas klinkera ražošanai emitēto ogļskābo gāzi Eiropas 10 modernākajās cementa rūpniecības. Tādējādi rūpniecības tiek stimulētas

investēt modernās, vidi saudzējošās tehnoloģijās un izmantot kurināmo no atjaunojamiem resursiem vai otrreiz izmantotām izejvielām - par to sastāvā esošu biomasu CO₂ emisijas neaprēķina. "Cemex" pastāvīgi ir kvotu pārdevēja, nevis pircēja, tādējādi vismaz daļēji atpelnot apjomīgās investīcijas videi draudzīgās tehnoloģijās.

Interesanti, ka alternatīvā kurināmās cementa ražošanā ne tikai dod karstuma kalorijas, bet arī papildina klinkeru ar nepieciešamām ķīmiskām vielām. Piemēram, Latvijas kaljākmenē un mālā, klinkera galvenajās izejvielās, ir pamaz sēra; to var kompensēt, noteiktā daudzumā kurināmajam pievienojot neutralizēto piesārņoto augsnī no Inčukalna; savukārt smalcinātās riepas esošā dzelzs daļēji aizstāj dzelzs oksīdu.

"No alternatīvā kurināmā izmantošanas rūpniecībā sabiedrībai ir vismaz trīs lieli ieguvumi," rezumē U. Lubjūns. "Pirmkārt, tiek samazināts fosīlā kurināmā daudzums un attiecīgi - siltumtīcefektu izraisošu gāzu emisijas, otrkārt, atkārtoti izmantojot dabas materiālus, tiek taupīti resursi, un visbeidzot - mazāk atkritumu jānoglabā poligonos, jo tas ir dārgais un neefektīvākais atkritumu apsaimniekošanas veids."

Daina Marcinkus